

OBECNÁ A ALTERNATIVNÍ DIDAKTIKA

MGR. ZDENĚK HROMÁDKA, PH.D.

13549@mail.muni.cz

LITERATURA

- Hlavní literární zdroje:
- CHRÁSKA, M. *Didaktické testy*. Brno : Paido, 1999. ISBN 80-85931-68-0.
- KALHOUS, Z., OBST, O. a kol. *Školní didaktika*. Praha : Portál, 2002. ISBN 80-7178-253-X.
- PRŮCHA, J.; WALTEROVÁ, E.; MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. Praha : Portál, 2003. ISBN 80-7178-772-8.
- SKALKOVÁ, J. *Obecná didaktika*. Praha : Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1821-7.
- HROMÁDKA, Z. – elektronická skripta (v Učebních materiálech ISu)
- ČAPEK, R. *Moderní didaktika*. Praha : Grada, 2017.
- RVP

DIDAKTIKA

Co je předmětem didaktiky?

- Vyučování
- Jaký je účel vyučování?
- Socializace -
individualizace

DIDAKTIKA

- Didaktika (přesněji „obecná didaktika“) je „**pedagogická disciplína**, teorie vyučování... Jejím předmětem se staly cíle, obsah, metody a organizační formy ve vyučování.“
- Problémy jednotlivých stupňů a typů vzdělávání se zabývají odpovídající didaktiky, např. didaktika mateřské školy, didaktika základní školy, didaktika odborných škol (*školská didaktika*).
- Specifickými problémy vyučování v jednotlivých vyučovacích předmětech se zabývají *předmětové didaktiky*, resp. *oborové didaktiky*.“ (Maňák 1993 In Průcha, Walterová, Mareš 2003 s.44)

DIDAKTIKA

- Dnes: Teorie vyučování
- Didaktika magna – širší pojetí didaktiky
 - J. A. Komenský: „všeobecné umění, jak naučit všechny všemu“
- Pansofií spasit lidstvo?
- Způsobilsto verzus vzdělanost
- Expertnost verzus moudrost
- Jaký je tedy účel vzdělávání? (dosažení sociokulturní konformity; číst, psát a proč?)

DIDAKTIKA

- Dnes: Teorie vyučování
- Didaktika magna – širší pojetí didaktiky
J. A. Komenský: „všeobecné umění, jak naučit všechny všemu“
- Až v 19. století se v dílech významných pedagogických teoretiků (J.J. Pestalozzi, J.F. Herbart) vyčlenila didaktika jako do značné míry samostatná část pedagogiky zabývající se systematickým výkladem otázek z teorie vyučování.

DIDAKTIKA

- Pozor! V anglofonním světě se pojem didaktika nestal součástí systému pedagogických pojmů.
- V anglofonním světě má pedagogická disciplína didaktika svůj ekvivalent (vedle termínu „**instructional science**“) v následujících oblastech pedagogické vědy:
 - curriculum research and development
 - instruction (and training) research and development
 - teaching-learning evaluation
 - technology of education

DIDAKTIKA

- Didaktiku můžeme chápat jako relativně samostatnou oblast mezi jednotlivými oblastmi pedagogiky jako jsou například **obecná pedagogika; dějiny pedagogiky a dějiny školství; srovnávací (komparativní) pedagogika; filozofie výchovy; teorie výchovy; sociologie výchovy; pedagogická antropologie; ekonomie vzdělávání; pedagogická psychologie; sociální pedagogika; speciální pedagogika; pedagogika volného času; andragogika aj.**
- Nicméně je neustále třeba si uvědomovat, že didaktiku nelze zcela izolovat od ostatních součástí pedagogiky a je často třeba hledat vztahy mezi jednotlivými oblastmi.

DIDAKTIKA

- **Def.: oborové didaktiky jsou** „teorie o vzdělávání týkající se skupin předmětů, např. didaktika přírodovědných předmětů (Co matematika?). Je to interdisciplinární teorie zabývající se celkovou kurikulární koncepcí určité skupiny předmětů (někdy i jednotlivých předmětů)-...,” (Průcha, Walterová, Mareš 2003 s. 141)
- **Předmětové didaktiky**
(didaktika matematiky, biologie, fyziky, atd.)

PSYCHODIDAKTIKA

- Do některých pojetí oborových didaktik se někdy zařazují i tzv. psychodidaktické faktory spojené s interakcí subjektů edukačních procesů
- sdělitelnost (problémy převodu poznatků vědy do obsahů vyučovacích předmětů, apod.)

PSYCHODIDAKTIKA

- Psychodidaktika je poměrně mladá interdisciplinární teorie, která integruje a uvádí ve vztah výsledky z obecné didaktiky, kognitivní psychologie, psychologie učení, aj.
- Jedná se o teorii, která se opírá o rozumnou představu, že didaktické procesy musí vycházet zejména z psychologických determinant subjektů edukace.
- Teorií se zabývali např. B. S. Bloom, N. F. Talizinová, u nás např. V. Kulič. (srv. Průcha, Walterová, Mareš 2003 s. 192, 142)

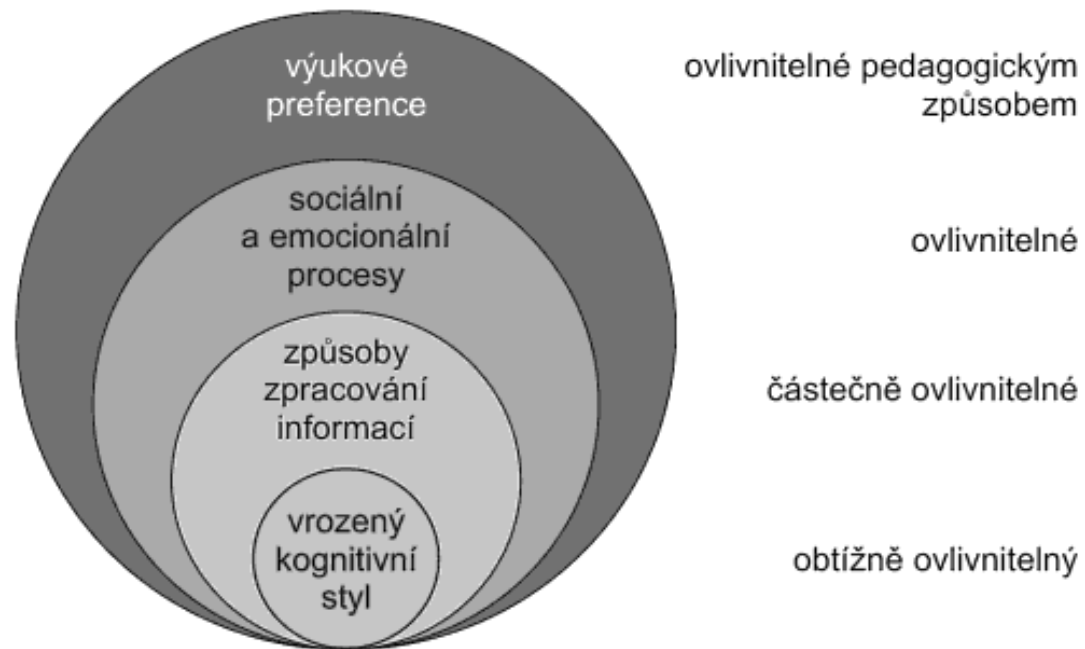
PSYCHODIDAKTIKA

- ŠKODA, D.; DOULÍK, P. *Psychodidaktika*. Praha: Grada, 2011.
- Motivace pro čtení knížky (citace: str. 7)
 - Proč má například Michal raději chemii, zatímco Anička angličtinu?
 - Proč se vulgární výrazy učí děti mnohem rychleji než definici Pythagorovy věty?
 - Proč žáci znají více pornoserverů než vzdělávacích portálů?
 - Proč děti znají z paměti citáty z filmů, ale názvy děl významných spisovatelů si nezapamatují?
 - Proč je 90 % poznatků tzv. průtokových?

PSYCHODIDAKTIKA

- ŠKODA, D.; DOULÍK, P. *Psychodidaktika*. Praha : Granada, 2011.
- (citace: str. 47)

Obr. 5 Model struktury učebního stylu žáků

PSYCHODIDAKTIKA

- ŠKODA, D.; DOULÍK, P. *Psychodidaktika*. Praha : Granada, 2011. (dohledatelné na Google books)
- (citace: str. 48-51)

KLASIFIKACE UČEBNÍCH STYLŮ

- Nejjednodušší rozdělení: dominance pravé nebo levé mozkové hemisféry
 - pravá: divergentní (umělecký) typ; intuice, spíš celek než detaily
 - levá: racionální typ; systém, logika, pořádek
- Klasifikace podle preference smyslových podnětů
 - Vizuální typ
 - Auditivní typ
 - Haptický typ

PSYCHOLOGIE A VZDĚLÁVÁNÍ

- Různé teorie osobnosti
- Behavioristická psychologie (kognitivní psychologie, psychologie učení)
- Vývojová psychologie

EDUKACE

- Edukace – z latinského educatio (vychovávání)
- V češtině má pojem edukace stejný význam jako anglické education (popř. slovenské edukácia)
- Edukace (edukační proces) označuje souhrnně pojem „výchova a vzdělávání“. Používání pojmu edukace je praktičtější neboť procesy výchova a vzdělávání se v reálných situacích prolínají.
- Edukant a edukátor

VÝZNAM POJMU KURIKULUM

1. vzdělávací program, projekt, plán
2. průběh studia a jeho obsah
3. obsah veškeré zkušenosti, kterou žáci získávají ve škole a v činnostech vztahujících se ke školnímu vzdělávání
4. seznam vyučovacích předmětů a jejich časové dotace pro pravidelné vyučování na daném typu vzdělávací instituce (srv. Průcha 2002 s.237; Průcha, Walterová, Mareš 2003 s. 110)

KURIKULÁRNÍ PROJEKTY

Podle E.W. Eisnera lze většinu kurikulárních projektů zařadit do 5 konfliktních koncepcí:

- Koncepce orientující se na strukturu poznání - tradiční členění na předměty; důraz na učivo jako soubor poznatků jednotlivých věd
- Koncepce rozvoje kognitivních procesů - schopnost myslet je důležitější než seznam faktů
- Koncepce orientovaná na technologii vyučování - důraz je na metodě předávání (obvykle se zdůrazňují didaktické inovace)
- Koncepce seberealizace dítěte - dát žákovi prostor, aby objevoval svět
- Koncepce nápravy společnosti - vzděláním je možnost řešit nešvary společnosti

(Průcha 2002 s. 239)

KURIKULÁRNÍ PROJEKTY

Podle Y. Bertranda (Soudobé teorie vzdělávání):

- Spirituální koncepce (metafyzické, transcendentální)
- Personalistické koncepce (humanistické, anarchistické, nedirektivní, otevřené, apod.)
- Psychokognitivní koncepce (rozvoj kognitivních dovedností žáka; konstruktivismus)
- Technologické koncepce (systémové)
- Sociální koncepce (výchova má umožnit řešení soc. problémů)
- Akademické koncepce (tradicionalistické, klasické; předávání trvalých hodnot, znalostí a dovedností; důraz na klasické vzdělání)

OBSAH VZDĚLÁVÁNÍ

- **Obsah** školního vzdělávání: strukturovaný a funkčně uspořádaný výběr **obsahu** vzdělávání, odpovídající cílům příslušného stupně/typu školy (Průcha 2003 s. 142)

OBSAH VÝUKY

➤ RVP

<http://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/skolskareforma/ramcove-vzdelavaci-programy>

KOMPETENCE

3.2 Cíle vzdělávání

Vzděláváním ve čtyřletých gymnáziích a na vyšším stupni víceletých gymnázií se usiluje o naplnění těchto cílů:

- vybavit žáky klíčovými kompetencemi na úrovni, kterou předpokládá RVP G;
- vybavit žáky širokým vzdělanostním základem na úrovni, kterou popisuje RVP G;
- připravit žáky k celoživotnímu učení, profesnímu, občanskému i osobnímu uplatnění.

KLÍČOVÉ KOMPETENCE

- **Klíčové kompetence:** Soubor požadavků na vzdělávání zahrnující podstatné vědomosti, dovednosti a schopnosti univerzálně použitelné v běžných pracovních a životních situacích
- Nejsou vázány na jednotlivé předměty
- Součást obecného základu vzdělávání

KOMPETENCE

„Na čtyřletých gymnáziích a na vyšším stupni víceletých gymnázií by si žák měl osvojit:

- kompetenci k učení,
- kompetenci k řešení problémů,
- kompetenci komunikativní,
- kompetenci sociální a personální,
- kompetenci občanskou,
- kompetenci k podnikavosti“

KOMPETENCE K UČENÍ

Žák:

- své učení a pracovní činnost si sám plánuje a organizuje, využívá je jako prostředku pro seberealizaci a osobní rozvoj;
- efektivně využívá různé strategie učení k získání a zpracování poznatků a informací, hledá a rozvíjí účinné postupy ve svém učení, reflektuje proces vlastního učení a myšlení;
- kriticky přistupuje ke zdrojům informací, informace tvořivě zpracovává a využívá při svém studiu a praxi;
- kriticky hodnotí pokrok při dosahování cílů svého učení a práce, přijímá ocenění, radu i kritiku ze strany druhých, z vlastních úspěchů i chyb čerpá poučení pro další práci.

KOMPETENCE K ŘEŠENÍ PROBLÉMŮ

Žák:

- rozpozná problém, objasní jeho podstatu, rozčlení ho na části;
- vytváří hypotézy, navrhuje postupné kroky, zvažuje využití různých postupů při řešení problému nebo ověřování hypotézy;
- uplatňuje při řešení problémů vhodné metody a dříve získané vědomosti a dovednosti, kromě analytického a kritického myšlení využívá i myšlení tvořivé s použitím představivosti a intuice;
- kriticky interpretuje získané poznatky a zjištění a ověřuje je, pro své tvrzení nachází argumenty a důkazy, formuluje a obhajuje podložené závěry;
- je otevřený k využití různých postupů při řešení problémů, nahlíží problém z různých stran;
- zvažuje možné klady a zápory jednotlivých variant řešení, včetně posouzení jejich rizik a důsledků.

KOMPETENCE KOMUNIKATIVNÍ

Žák:

- s ohledem na situaci a účastníky komunikace efektivně využívá dostupné prostředky komunikace, verbální i neverbální, včetně symbolických a grafických vyjádření informací různého typu;
- používá s porozuměním odborný jazyk a symbolická a grafická vyjádření informací různého typu;
- efektivně využívá moderní informační technologie;
- vyjadřuje se v mluvených i psaných projevech jasně, srozumitelně a přiměřeně tomu, komu, co a jak chce sdělit, s jakým záměrem a v jaké situaci komunikuje; je citlivý k míře zkušeností a znalostí a k možným pocitům partnerů v komunikaci;
- prezentuje vhodným způsobem svou práci i sám sebe před známým i neznámým publikem;
- rozumí sdělením různého typu v různých komunikačních situacích, správně interpretuje přijímaná sdělení a věcně argumentuje; v nejasných nebo sporných komunikačních situacích pomáhá dosáhnout porozumění.

KOMPETENCE PERSONÁLNÍ A SOCIÁLNÍ

Žák:

- posuzuje reálně své fyzické a duševní možnosti, je schopen sebereflexe;
 - stanovuje si cíle a priority s ohledem na své osobní schopnosti, zájmovou orientaci i životní podmínky;
 - odhaduje důsledky vlastního jednání a chování v nejrůznějších situacích, své jednání a chování podle toho koriguje;
 - přizpůsobuje se měnícím se životním a pracovním podmínkám a podle svých schopností a možností je aktivně a tvořivě ovlivňuje;
-
- aktivně spolupracuje při stanovování a dosahování společných cílů;
 - přispívá k vytváření a udržování hodnotných mezilidských vztahů založených na vzájemné úctě, toleranci a empatii;
 - projevuje zodpovědný vztah k vlastnímu zdraví a k zdraví druhých;
 - rozhoduje se na základě vlastního úsudku, odolává společenským i mediálním tlakům.

KOMPETENCE OBČANSKÁ

Žák:

- informovaně zvažuje vztahy mezi svými zájmy osobními, zájmy širší skupiny, do níž patří, a zájmy veřejnými, rozhoduje se a jedná vyváženě;
- o chodu společnosti a civilizace uvažuje z hlediska udržitelnosti života, rozhoduje se a jedná tak, aby neohrožoval a nepoškozoval přírodu a životní prostředí ani kulturu;
- respektuje různorodost hodnot, názorů, postojů a schopností ostatních lidí;
- rozšiřuje své poznání a chápání kulturních a duchovních hodnot, spoluvytváří je a chrání;
- promýšlí souvislosti mezi svými právy, povinnostmi a zodpovědností; k plnění svých povinností přistupuje zodpovědně a tvořivě, hájí svá práva i práva jiných, vystupuje proti jejich potlačování a spoluvytváří podmínky pro jejich naplňování;
- chová se informovaně a zodpovědně v krizových situacích a v situacích ohrožujících život a zdraví, poskytne ostatním pomoc;
- posuzuje události a vývoj veřejného života, sleduje, co se děje v jeho bydlišti a okolí, zaujímá a obhájí informovaná stanoviska a jedná k obecnému prospěchu podle nejlepšího svědomí.

KOMPETENCE K PODNIKAVOSTI

Žák:

- cílevědomě, zodpovědně a s ohledem na své potřeby, osobní předpoklady a možnosti se rozhoduje o dalším vzdělávání a budoucím profesním zaměření;
- rozvíjí svůj osobní i odborný potenciál, rozpoznává a využívá příležitosti pro svůj rozvoj v osobním a profesním životě;
- uplatňuje proaktivní přístup, vlastní iniciativu a tvořivost, vítá a podporuje inovace;
- získává a kriticky vyhodnocuje informace o vzdělávacích a pracovních příležitostech, využívá dostupné zdroje a informace při plánování a realizaci aktivit;
- usiluje o dosažení stanovených cílů, průběžně reviduje a kriticky hodnotí dosažené výsledky, koriguje další činnost s ohledem na stanovený cíl; dokončuje zahájené aktivity, motivuje se k dosahování úspěchu;
- posuzuje a kriticky hodnotí rizika související s rozhodováním v reálných životních situacích a v případě nezbytnosti je připraven tato rizika nést;
- chápe podstatu a principy podnikání, zvažuje jeho možná rizika, vyhledává a kriticky posuzuje příležitosti k uskutečnění podnikatelského záměru s ohledem na své předpoklady, realitu tržního prostředí a další faktory.

VZDĚLÁVACÍ OBLASTI

5. Vzdělávací oblasti:

5.1 Jazyk a jazyková

5.2 Matematika a její aplikace

5.3 Člověk a příroda

5.3.1 Fyzika

5.3.2 Chemie

5.3.3 Biologie

5.3.4 Geografie

5.3.5 Geologie

5.4 Člověk a společnost

5.5 Člověk a svět práce

VZDĚLÁVACÍ OBLASTI

Vzdělávací oblasti:

5.6 Umění a kultura

5.6.1 Hudební obor

5.6.2 Výtvarný

5.7 Člověk a zdraví

5.8 Informatika a informační a komunikační technologie

VZDĚLÁVACÍ OBOR, PŘEDMĚT

Například BIOLOGIE

Obsah:

- Očekávané výstupy

VZDĚLÁVACÍ OBOR, PŘEDMĚT

Například BIOLOGIE

Obsah:

- Očekávané výstupy
- Učivo

VZDĚLÁVACÍ OBOR, PŘEDMĚT

Vzdělávací obsah

OBECNÁ BIOLOGIE

Očekávané výstupy

žák

- *odliší živé soustavy od neživých na základě jejich charakteristických vlastností*
- *porovná významné hypotézy o vzniku a evoluci živých soustav na Zemi*
- *objasní stavbu a funkci strukturních složek a životní projevy prokaryotních a eukaryotních buněk*
- *vysvětlí význam diferenciacce a specializace buněk pro mnohobuněčné organismy*
- *odvodí hierarchii recentních organismů ze znalostí o jejich evoluci*

Učivo

- **vznik a vývoj živých soustav; evoluce**
- **buňka – stavba a funkce**

VZDĚLÁVACÍ OBOR, PŘEDMĚT

- **6. Průřezová témata:**
- 6.1 Osobnostní a sociální výchova
- 6.2 Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech
- 6.3 Multikulturní výchova
- 6.4 Environmentální výchova
- 6.5 Mediální výchova

LITERATURA

- CHRÁSKA, M. *Didaktické testy*. Brno : Paido, 1999. ISBN 80-85931-68-0.
- KALHOUS, Z., OBST, O. a kol. *Školní didaktika*. Praha : Portál, 2002. ISBN 80-7178-253-X.
- PRŮCHA, J.; WALTEROVÁ, E.; MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. Praha : Portál, 2003. ISBN 80-7178-772-8.
- SKALKOVÁ, J. *Obecná didaktika*. Praha : Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1821-7.

ŽÁK: SUBJEKT EDUKACE

- Dítě či adolescent je svými vlastnostmi a vývojem předmětem zájmu několika vědeckých disciplín:
 - *Vývojová psychologie*
 - *Pedagogická psychologie*
 - *Sociologie dětství a rodiny*
- Jaké determinanty žáků jsou nejdůležitější?
 - kognitivní (poznávací): zejména inteligenční charakteristiky
 - sociokulturní a socioekonomické poměry v rodinách

PSYCHOLOGIE A VZDĚLÁVÁNÍ

Z vývojové psychologie

- Žáci sekundární školy (nižší a vyšší) jsou charakterističtí procesem dospívání - pubescence (přibližně 11-15) let a adolescence (přibližně 15 - 22)
- Tato poměrně dramatická vývojová období kladou značné nároky na vychovatele

PSYCHOLOGIE A VZDĚLÁVÁNÍ

Z vývojové psychologie

- Díky emočním nestálostem může u dospívajícího docházet k častým výkyvům v prospěchu
- Dospívání je spojeno i s postupným osamostatňováním jedince
 - revolta vůči autoritám
 - úniky do vlastního vnitřního světa
 - pasivní nežádoucí setrvávání v roli dítěte (infantilní závislost)

PSYCHOLOGIE A VZDĚLÁVÁNÍ

Z vývojové psychologie

- Rozpor mezi fyzickou a sociální zralostí dospívajících
 - subjektivní pocit dospělosti versus povinnosti žáka
 - sexuální vyspělost mladistvých a sexuální touhy implikují frustrace (odkládání sexuálního života až na období zralosti sociální)
- Rozpor mezi rolí a statusem
 - očekává se přijetí rolí dospělého (odpovědnost)
 - na druhou stranu status dospívajících je poměrně nízký (poslušnost, vnější kontrola, ekonomická závislost, aj.)

ŽÁK: INTELIGENCE

- intelligence:
 - „účelná adaptace člověka v kontextu reálného světa“ (Sterneberg)
 - „schopnost člověka názorně nebo abstraktně myslet v řečových, numerických, časoprostorových aj. vztazích a nalézt řešení problému...“
 - „to, co mohou měřit inteligenční testy“
- Inteligenční test: Alfred Binet (1857 - 1911); schopnost logického uvažování

ŽÁK: INTELIGENCE

- Inteligenční kvocient: „číselný údaj vyjadřující úroveň intelektových schopností vzhledem k věku

$IQ = (\text{mentální věk}) / \text{chronologický věk} \cdot 100$

$IQ < 100$; jedinec má nižší inteligenci

$IQ > 100$; jedinec má vyšší inteligenci

pásmo průměrných hodnot se pohybuje v Intervalu 100 ± 10

pojmy jako debilita, imbecilita a idiocie se dnes již nepoužívají

- velká část inteligenčních schopností je vrozená (82% ze skóre je určeno geneticky)

PROSTŘEDÍ

- Je prokázáno, že nedokonalost v užívání jazyka je velmi důležitým brzdícím faktorem školní edukace a že užívání jen omezeného jazykového kódu je kumulativním deficitem (tj. zábranou, která vytváří začarovaný kruh potíží zvětšujících se v průběhu školních let (Lawton 1968))
- Příklad Bernsteinova výzkumu: Průcha 127

KOGNITIVNÍ DETERMINANTY

- Bloomova teorie:
 - Neexistují „dobří“ a „špatní“ žáci, ale pouze žáci, kteří se učí rychleji a žáci, kteří se učí pomaleji
 - Všichni žáci mohou dosáhnou dobrých studijních výsledků, pokud k tomu budou mít vhodné podmínky
 - Problém je, že učitelé často předpokládají, že žáci vstupují do vyučovacího procesu vybaveni jistými znalostmi, aniž by si to ověřili (např. pokud žák nemá osvojenou schopnost porozumět čtenému textu, bude mít zřejmě problémy v dalším vzdělávání a to i v jiných než jazykových předmětech)

ŽÁCI SE SPECIÁLNÍMI VZDĚLÁVACÍMI POTŘEBAMI

- Nenadaní žáci – Má cenu je nutit?
- Nadaní žáci

Rozšíření učiva? Demokratické odmítání elitářství?

UČITELSKÁ PROFESE

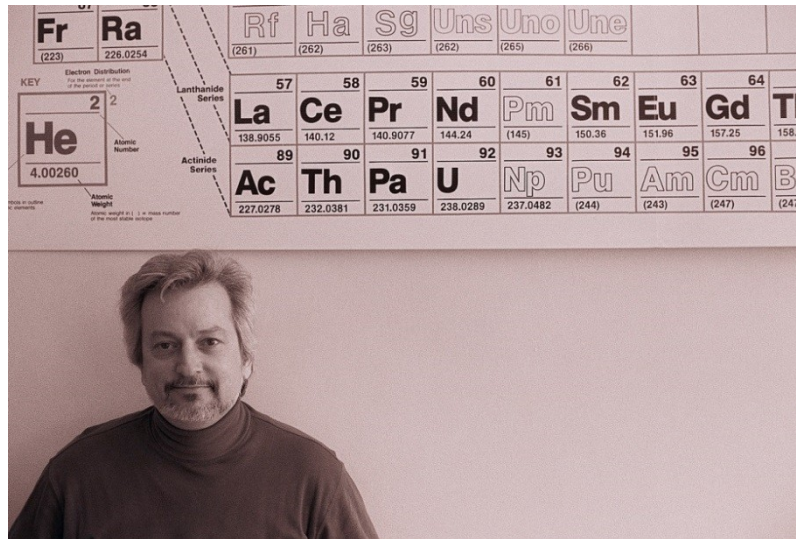

ČÍM SE VYZNAČUJE PROFESE?

- soubor znalostí a dovedností, který přesahuje znalosti a dovednosti laických osob? (Do jaké míry může být laik učitelem?)
- aplikace výzkumu a teorie v praxi
- dlouhá doba speciálního výcviku
- kontrola nad licenčními standardy nad požadavky zahájení výkonu příslušného povolání (neaprobovaní učitelé?)
- autonomie v rozhodování v rámci své pracovní činnosti
- přijetí zodpovědnosti za výkon činnosti
- existence samostatných sdružení (komor) příslušníků profese

VYMEZENÍ PROFESE UČITELE

- organizace poskytující akreditace pro individuální profesionály
- etický kodex profese
- vysoká sociální prestiž a vysoký ekonomický status profesionálů

KATEGORIZACE PROFESÍ PODLE SLOŽITOSTI PRÁCE

1. Práce nekvalifikované a pomocné: uklízečky, metaři, pomocní dělníci, pouliční prodavači
2. Práce jednoduché a dílčí: písařky, telefonisté, chovatelé hospodářských zvířat, malíři pokojů aj.
3. Práce polokvalifikované, rutinní: prodavači a pokladní, **pečovatelky v jeslích**, kominíci aj.
4. Práce kvalifikované, specializované, rutinní: sekretářky, policisté, kuchaři, horníci, švadleny, řidiči nákladních automobilů aj.
5. Práce střední složitosti a kvalifikovanosti: knihovníci, **vychovatelé**, účetní, sazeči, strojvedoucí aj.
6. Práce vyšší střední složitosti a kvalifikovanosti s omezenou samostatností: laboranti, zdravotní sestry, trenéři, ředitelé malých podniků aj.

KATEGORIZACE PROFESÍ PODLE SLOŽITOSTI PRÁCE

7. Práce vysoce složité a kvalifikované, s omezenou samostatností: **vedoucí pracovníci velkých organizací, učitelé základních škol**, personalisté, právní poradci, profesionální sportovci aj.

8. Práce vysoce složité a kvalifikované, mnohostranné a samostatné: velitelé vojenských jednotek, zubní lékaři, tlumočníci, **vysokoškolští a středoškolští učitelé**, piloti, policejní inspektori aj.

9. Práce vysoce složité a kvalifikované, mnohostranné a tvůrčí: vyšší státní úředníci, **vědci**, lékaři, advokáti, režiséři, šéfredaktoři aj.

JAKÉ VLASTNOST BY MĚL MÍT DOBRÝ UČITEL?

- Poznání je lidskou přirozeností
- Ideální učitel by měl mít schopnosti špičkového HR manažera
- Koho byste vybrali na broušení diamantu?

(T. Hruša)

JAKÉ SLUŽBY POSKYTUJÍ UČITELÉ SPOLEČNOSTI?

(Jan Libich, ekonom)

- Vzdělání má přímý vliv na ekonomiku společnosti (lidský kapitál).
- Vzdělanější lidé (nemonetární benefity): lepší zdraví, méně kouří, vyšší šance manželství, menší pravděpodobnost rozvodu, atd.
- Vzdělanější země mají menší kriminalitu, méně korupce...
- Lidský kapitál je nejdůležitějším motorem ekonomického růstu společnosti (chytří lidé vytvářejí inovace).
- PISA testy – šokující výsledky – jasná korelace mezi úrovní výsledků testů patnáctiletých žáků a ekonomickým růstem společnosti.
- Jiné faktory – přírodní faktory (například nerostné bohatství, přístup k oceánu, podnebí, velikost země, apod.) **jsou ve srovnání s lidskými zdroji zanedbatelné!**

JAKÉ SLUŽBY POSKYTUJÍ UČITELÉ SPOLEČNOSTI?

(Jan Libich, ekonom)

- Všechny stupně vzdělání jsou velmi důležité.
- Co ovlivňuje efektivitu výuky? (Tablety? Počet žáků ve třídě?)

KVALITA UČITELŮ!

- „Dobry učitel v porovnání s průměrným učitelem zvýší budoucí celoživotní mzdu svých žáků o statisíce až miliony korun.“
- Jeden kvalitní učitel vygeneruje ohromné množství peněz **(nejen)** na mzdách svých žáků!
- Více peněz učitelům – **eliminace špatných učitelů.**

SOCIOPROFESNÍ STRUKTURA UČITELŮ

- Školství: cca 298 000 osob z toho cca 176 000 učitelů
- Počet učitelů na 1000 obyvatel je 16 (počet lékařů 3,8); statistická ročenka 2000
- Více než třetinu učitelů v ČR představují učitelé ZŠ (učitelé VŠ 6%)
- Feminizace učitelské profese (disproporce mezi počtem mužů a žen; **jak to bylo na sklonku 19. století?**)
- Nejvíce žen v ČR pracuje ve zdravotnictví (77,9%) a ve školství (75,2%)

Tabulka 1: Prestiž povolání (průměrné bodové hodnocení) v letech 2004-2016

Profese	11/2004		6/2007		6/2011		6/2013		2/2016	
	prům.	poř.	prům.	poř.	prům.	poř.	prům.	poř.	prům.	poř.
Lékař	89,5	1.	89,8	1.	89,1	1.	91,5	1.	90,2	1.
Vědec	80,7	2.	81,8	2.	75,4	2.	76,3	2.	77,2	2.
Zdravotní sestra					73,9	3.	74,8	3.	72,9	3.
Učitel na vysoké škole	78,5	3.	78,2	3.	72,4	4.	74,6	4.	72,9	4.
Učitel na základní škole	71,3	4.	70,7	4.	70,3	5.	71,1	5.	70,8	5.
Soudce	64,8	6.	65,0	7.	61,0	7.	66,3	6.	64,0	6.
Projektant	64,1	7.	65,5	6.	61,7	6.	62,6	8.	61,2	7.
Programátor	66,3	5.	65,7	5.	60,8	8.	59,7	9.	59,7	8.
Soukromý zemědělec	59,1	10.	59,0	8.	60,3	9.	63,9	7.	58,2	9.
Policista	47,6	20.	52,1	13.	53,9	11.	55,7	10.	56,3	10.
Starosta	60,1	8.	57,4	9.	52,6	14.	53,1	13.	54,1	11.
Voják z povolání	44,8	22.	46,4	21.	48,3	17.	49,7	16.	53,6	12.
Truhlář	50,8	16.	51,4	14.	53,2	12.	55,6	11.	52,0	13.
Účetní	53,5	14.	51,3	15.	54,1	10.	52,3	14.	50,4	14.
Majitel malého obchodu	51,2	15.	50,1	16.	51,4	15.	54,8	12.	50,1	15.
Profesionální sportovec	56,1	11.	55,6	10.	51,2	16.	47,6	18.	49,3	16.
Opravář elektro	50,2	17.	49,7	18.	-	-	-	-	-	-
Soustružník	47,7	19.	49,0	19.	-	-	-	-	-	-
Manažer	59,4	9.	55,4	11.	53,0	13.	50,2	15.	48,8	17.
Ministr	53,8	13.	50,0	17.	38,0	24.	37,9	24.	46,5	18.
Stavební dělník					48,1	18.	49,3	17.	44,0	19.
Bankovní úředník	50,2	18.	48,7	20.	46,9	19.	45,7	19.	42,4	20.
Novinář	54,4	12.	53,0	12.	46,5	20.	43,8	21.	41,2	21.
Kněz	46,1	21.	43,2	22.	42,8	22.	38,0	23.	41,2	22.
Prodavač	42,8	24.	41,5	23.	43,6	21.	44,7	20.	40,3	23.
Sekretářka	43,7	23.	40,5	24.	41,4	23.	40,0	22.	37,3	24.
Poslanec	39,9	25.	36,5	25.	27,0	26.	25,1	26.	31,2	25.
Uklízečka	29,4	26.	29,0	26.	34,0	25.	34,2	25.	28,9	26.

Zdroj: CVVM SOÚ AV ČR, v.v.i., Naše společnost 8. – 15. 2. 2016, 1080 respondentů starších 15 let, osobní rozhovor.

PRESTIŽ UČITELSKÉ PROFESE

- Průzkumy ukazují, že vysoká feminizace nemá vliv na prestiž učitelské profese
- Podobné výsledky (poměrně vysoké hodnocení prestiže učitele) se ukázaly i v jiných zemích (např. v USA)

OSOBNOSTNÍ CHARAKTERISTIKY UČITELŮ

Mají osobnostní charakteristiky vliv na kvalitu, efektivnost a výsledky edukačních procesů?

Vlastnosti determinující kvalitu učitele:

- stupeň učitelovy kvalifikace
- rozsah výcviku
- specializace (v předmětech)
- věk (jak souvisí s profesní zkušeností; výzkumy nepotvrzují, že by s věkem dobře korelovaly vzdělávací výsledky)
- profesní zkušenost
- verbální schopnosti
- postoje

OSOBNOSTNÍ CHARAKTERISTIKY UČITELŮ

- Výzkumy (metaanalýza) ukazují, že osobnostní charakteristiky nejsou významně silným determinujícím faktorem určující edukační výsledky edukačních procesů
- Rozhodující jsou aktivity této osobnosti

KOMPETENCE UČITELE

- Je těžké je vymezit
- Dva úspěšní učitelé mohou mít zcela odlišné charakteristiky
- Přesto něco jako kompetence učitele existuje:
 1. spouštěcí kompetence (pedagogické schopnosti učitele řídit a hodnotit výuku)
 2. růstový potenciál (ten umožňuje sebereflexi a samostatný rozvoj profesionality učitele)
 3. výzkumné dovednosti (schopnost empirického zkoumání vlastní činnosti vedoucí k jejímu zlepšování)

BURNOUT EFEKT UČITELE

- Syndrom vyhoření (vyhasnutí)
- Kdo syndrom vyhoření popsal?
- Jakých profesí se týká?
- Celkové emoční vyčerpání spojené s profesí (způsobené chronickým stresem)
- Typické situace pro vyvolání syndromu vyhoření:
 - Konflikt mezi snahou pracovat co nejlépe a pocitem, že požadavkům není možné dostát (a že práce není dostatečně ohodnocena)
 - Vysoká odpovědnost, nízké pravomoci
- Příznaky: apatie, deprese, vyčerpání, psychosomatické problémy, sociální problémy, drogy, ztráta zájmu o vše

BURNOUT EFEKT UČITELE

Jak předcházet vyhoření?

- další vzdělávání učitelů
- využívání prázdnin (k „dobíjení baterií“)
- osvojení si technik na překonávání stresu
- oddělení práce a osobního života
- možnost profesionálního růstu

LITERATURA

KALHOUS, Z., OBST, O. a kol. *Školní didaktika*. Praha : Portál, 2002. ISBN 80-7178-253-X.

PRŮCHA, J.; WALTEROVÁ, E.; MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. Praha : Portál, 2003. ISBN 80-7178-772-8.

PRŮCHA, J; *Moderní pedagogika*. Praha : Portál, 2002. ISBN 80-7178-631-4.

SKALKOVÁ, J. *Obecná didaktika*. Praha : Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1821-7.

Použité obrázky: Klipart MS PowerPoint (Microsoft)

VZDĚLÁVACÍ CÍLE

- Zařadit se dokonale do společnosti?
- Nenechat společnost, aby nás pohltila a přizpůsobila svým potřebám? (Bělohradský, Rogers)
- Dobrý zaměstnanec?
- Michel de Montaigne
 - Nižší ročníky - socializace
 - Vyšší stupeň - rozvoj individuálních kvalit

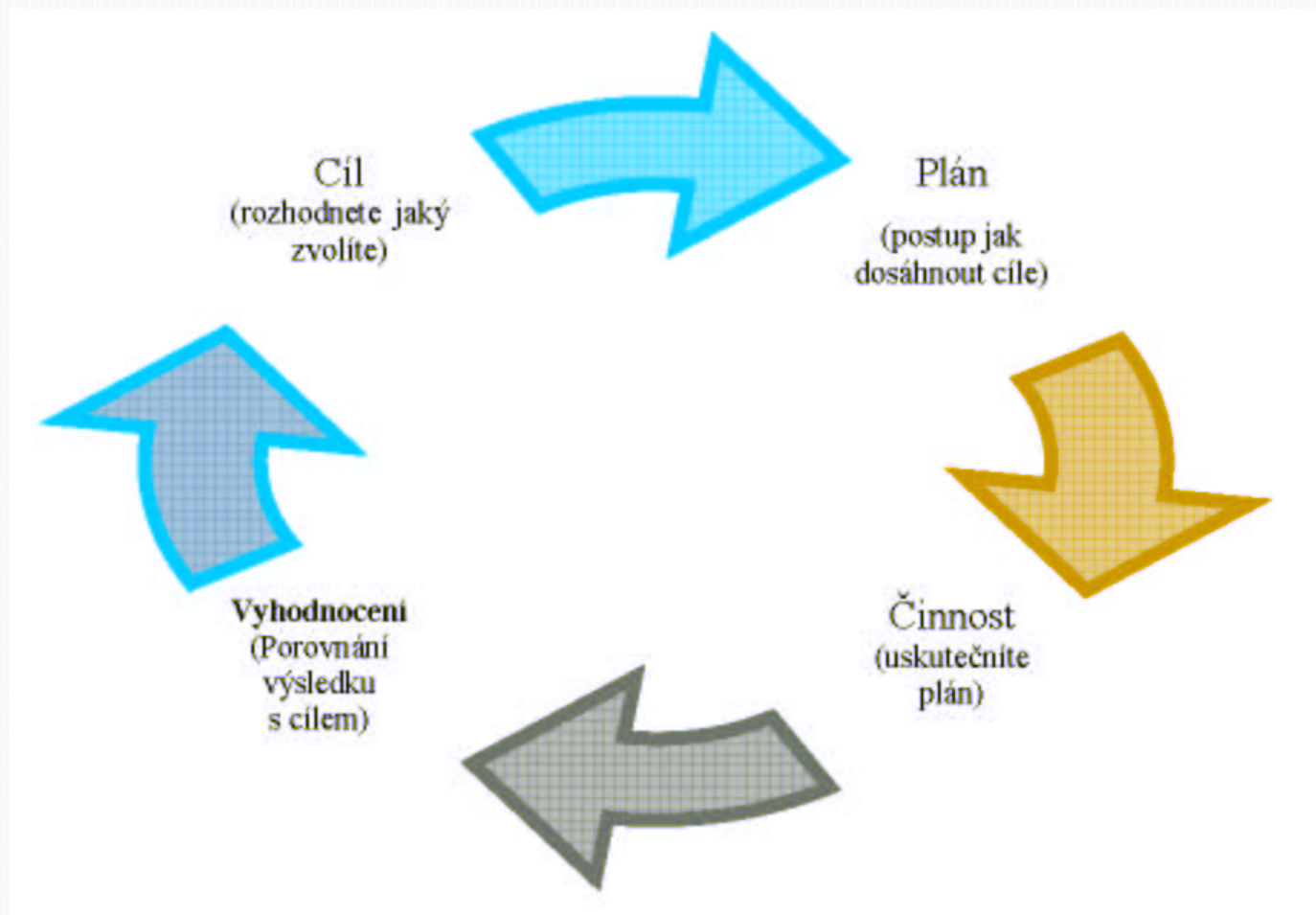

VZDĚLÁVACÍ CÍLE

- Není možné předat vše, co lidská civilizace umí.
- Obecné cíle - krátkodobé výukové cíle
- Zprostředkující model (manipulativní)
versus
Vstřícný model (zaměřený na proces)

VZDĚLÁVACÍ CÍLE

VZDĚLÁVACÍ CÍLE

Dělení podle míry obecnosti

- obecné (vzdělávací cíle)
- specifické (výukové cíle)
- konkrétní (učební cíle)

VZDĚLÁVACÍ CÍLE

Vzděláváním na čtyřletých gymnáziích a na vyšším stupni víceletých gymnázií se usiluje o naplnění těchto cílů:

- vybavit žáky klíčovými kompetencemi na úrovni, kterou předpokládá RVP G
- vybavit žáky širokým vzdělanostním základem na úrovni, kterou popisuje RVP G
- připravit žáky k celoživotnímu učení, profesnímu, občanskému i osobnímu uplatnění

VÝUKOVÉ CÍLE

Obecný cíl

- Umožnit žákům rozvinout porozumění umění v dvacátém století.

Specifické cíle

- Vysvětlit žákům základní principy parního stroje.
- Přezkoumat hlavní události, které vedly ke druhé světové válce.

VÁGNÍ

VÝKONOVÉ

Vědět	Napsat
Porozumět	Vysvětlit
Být si jistý	Demonstrovat
Ocenit	Vyhodnotit
Být seznámen s něčím	Vyjmenovat
Pochopit	Vytvořit

OBECNÝ, NEVÝKONOVÝ, VÝKONOVÝ CÍL

Obecný cíl

Zlepšit žákovské porozumění významu propagandy v 20. stol.

a) Nevýkonový cíl

Rozvinout povědomí žáků o autorově předpojatosti ve vybraných článcích

b) Výkonový cíl

Žák *vyjmenuje* šest vět z pasáže o propagandě, které ukazují předpojatost a vyjadřují úhel pohledu autora textu

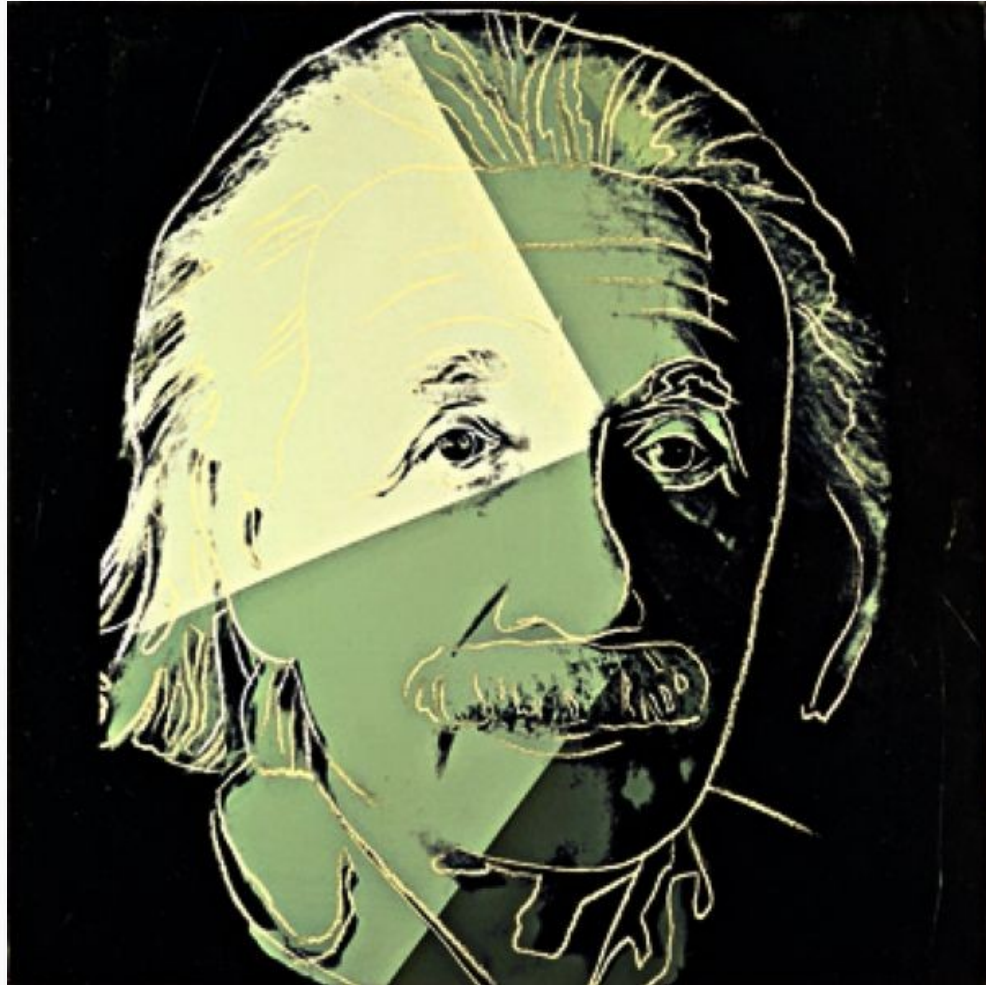

VÝHODY VÝKONOVÝCH CÍLŮ

- Jsou pozorovatelné, měřitelné
- Jsou snadno srozumitelné pro žáky
- Usnadňují organizaci výuky specifickými cíli a výsledky
- Vyjasňují myšlení a plánování
- Jsou jasné učitelům
- Usnadňují evaluaci a hodnocení

ALBERT EINSTEIN

VÝKONOVÉ A NEVÝKONOVÉ CÍLE

▪ **Nevýkonový**

- Rozvinout u žáků pochopení obrazu Albert Einstein od Andyho Warhola

▪ **Výkonový**

- Na konci hodiny bude třída schopná:
- Identifikovat základní vizuální charakteristiky kompozice
- Analyzovat jednotu struktury kompozice
- Vysvětlit význam kompozice jako součást zobrazování v 60. letech 20. stol.
- Rozeznat prvky pop artu
- Popsat osobní pohled na obraz

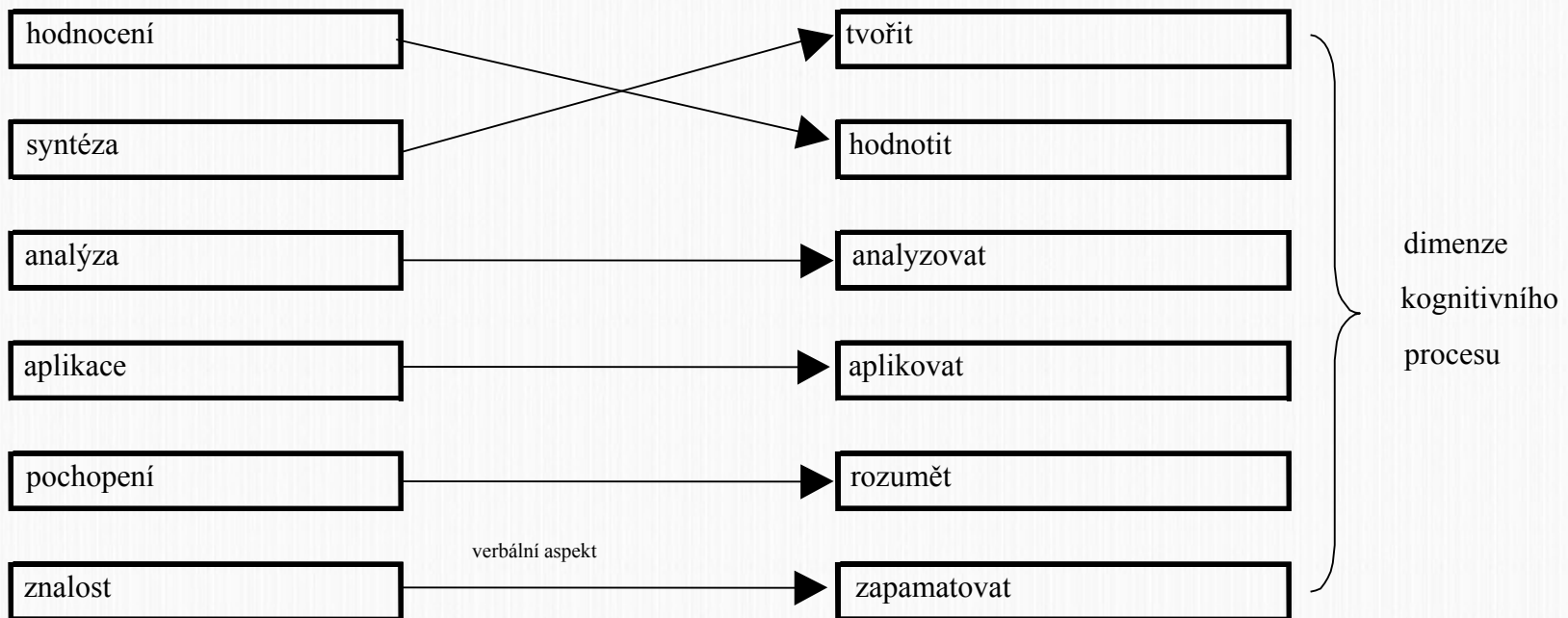

NEVÝHODY VÝKONOVÝCH CÍLŮ

- Činí z učení technickou disciplínu
- Zdůrazňují pouze pozorovatelné aspekty edukačních procesů
- Popírají neměřitelné, nepozorovatelné a dlouhodobé
- Edukace je příliš zaměřena na dosahování výsledků
- Atomizují učivo na malé celky
- Z pochopení dělají výkon, předvedení

REVIDOVANÝ SYSTÉM BLOOMOVY TAXONOMIE

HODNOCENÍ

→ Prozkoumejte všechny části koncepce (pojetí), a proveďte zhodnocení nebo posouzení. Posouzení významu problému.

→ Přečtěte si článek a zhodnoťte názor autora. Naslouchejte debatě: kdo předložil nejlepší argumenty?

SYNTÉZA

→ Zkombinujte nové pojetí s tím, co už víte, a vytvořte novou úroveň znalosti.
→ Sestavte, navrhňte, znovu uspořádejte, naplánujte.

→ Vytvořte původní odbornou (vědeckou) studii.

ANALÝZA

→ Rozdělte novou koncepci na části a pochopte vzájemné vztahy. Porovnejte, postavte do kontrastu, analyzujte, identifikujte. Rozpoznejte typové vzory.

→ Identifikujte 3 autorovy argumenty (názory) v článku.
→ Vyřešte fyzikální úlohu (použijte znalosti z geometrie).

APLIKACE

→ Použijte novou koncepci k řešení problémů. Aplikujte tuto koncepci v nové situaci, odlišné od té, kterou jste právě studoval(a).

→ Použijte německá slovesa, která jste se právě naučil(a), v 5 větách. Použij vztah pro výpočet k určení velikosti fyzikální veličiny.

POCHOPENÍ

→ Vysvětlete nebo formulujte vlastními slovy. Přeložte a interpretujte. Použijte novou koncepci jako stavební kámen pro další učení.

→ Zopakujte báseň vlastními slovy. Vysvětlete, co je to prvek.

ZNALOST

→ Rozpoznejte a vybavte si fakta. Zopakujte, co jste se naučil(a), anebo použijte daná pravidla. Materiál naučený tímto způsobem si lze pamatovat až do doby, kdy bude testován, ale pokud mu nerozumíte, nelze ho použít jako základ pro další učení.

→ Naučte se nazpaměť básničku. Vyjmenujte periodickou tabulku.

ROZDĚLENÍ CÍLŮ

- Kognitivní
- Afektivní
- Psychomotorické

TRANSFORMACE CÍLŮ V EDUKAČNÍ PROCESY

- Co učit a jak?
- Zohlednit hledisko žáka
- Zohlednit paradigma vědy
- Spojení s každodenním životem
- Didaktická transformace – tvořivá činnost učitele
- Interakce odborné a pedagogické přípravy

VZDĚLÁVACÍ CÍLE

MOTIVACE

- Vnější
- Vnitřní

MOTIVACE VNĚJŠÍ

- Trest – známky, práce, selhání, aj.
- Odměna – pochvala, satisfakce, aj.

MOTIVACE VNITŘNÍ

TOUHA PO VŽDĚLÁVÁNÍ

- Vyvolání zvědavosti (zvídavosti)
- Problém (touha vypořádat se s výzvou)
- Souvislost s praxí
- Efektní jevy – vypučování prostřednictvím zábavy

SKRYTÉ KURIKULUM

- Veškerá zkušenost, se kterou se žák ve školním prostředí setká (nezamýšlené kurikulum)
- Vše, co není formálně zařazeno do obsahu učiva
- Vše, co žáka ve výuce ovlivňuje, aniž by to bylo výukovým nebo vzdělávacím cílem

ORGANIZAČNÍ FORMY VÝUKY

- Vyučování je třeba podřídit (podle aktuálních podmínek a potřeb) vhodné organizační formě.
- Volba organizační formy výuky do jisté míry závisí na učiteli a do značné míry na okolnostech.

ORGANIZAČNÍ FORMY VÝUKY

FRONTÁLNÍ VYUČOVÁNÍ

- Nejtradičnější forma výuky
- Tento způsob vyučování by měl být založen na interakci
- Problém nastává, když sklouzne do situace, kdy učitel předává a žáci pasivně přijímají učivo
- Hromadná forma výuky – zapomíná se na individuální přístup

ORGANIZAČNÍ FORMY VÝUKY

SKUPIONOVÉ VYUČOVÁNÍ

- Interakce mezi učitelem a žákem a mezi žáky navzájem
- Kooperativní vyučování
- Lavice bývají uspořádány do kruhu (aby se smazalo dominantní postavení učitele)
- Učitel má nelehkou roli, musí:
 - vybrat vhodné skupiny
 - zajistit, aby všichni participovali
 - zhodnotit výkon jednotlivých žáků (to není zrovna lehké)

ORGANIZAČNÍ FORMY VÝUKY

INDIVIDUALIZOVANÉ VYUČOVÁNÍ

- Žáci zpracovávají dané učivo samostatně
- Učitel se spoléhá na cílevědomost a píli žáků
- Role učitele – supervize
- Pomůcky: – encyklopedie, mapy, modely, PC, aj.
- Daltonský plán
- Bloom – není dobré rozdělovat žáky podle inteligence (vzdělávání je dobré přizpůsobit individuálnímu tempu žáka)

ORGANIZAČNÍ FORMY VÝUKY

PROJEKTOVÉ VYUČOVÁNÍ

- Tematické vyučování (často se zaměřuje s projektovým)
- PV a TV: žáci zpravidla řeší komplexní problémy (musí je nahlížet z mnoha stran – například prizmatem několika různých oborů).
- PV a TV překonává roztržitost jednotlivých poznatků získaných v jednotlivých předmětech. Jevy se zkoumají v kontextu života.

ORGANIZAČNÍ FORMY VÝUKY

PROJEKTOVÉ VYUČOVÁNÍ

- V úvodu projektu se zvolí skutečný a komplexní problém (např. životní prostředí v dané obci). Následuje diskuse nad problémem.
- Poté se zformulují úkoly, které je třeba provést pro vyřešení problému a určí se, kdo a jak je vyřeší.
- Pak přijde fáze skutečného řešení problému – studium problému, rešerše literatury, cesty do terénu, fotografování, pozorování, studium příslušných dokumentů atd.
- V závěru projektu pak dojde k zveřejnění výsledků a k promyšlené zpětné vazbě.

ORGANIZAČNÍ FORMY VÝUKY

DALŠÍ FORMY VYUČOVÁNÍ

- Exkurze (prostředí mimo školu – například pracoviště související s daným učivem, podporuje názornost);
- Diferencované vyučování (vytváření skupin žáků podle určitých vlastností, např. IQ – vždy hrozí nebezpečí segregace, diskriminace či elitářství);
- Domácí práce žáků; otevřené vyučování (společná činnost v kruhu, svobodná práce, týdenní plánování, aj.)

OBECNÁ A ALTERNATIVNÍ DIDAKTIKA

- ALTERNATIVNÍ ŠKOLA: netradiční škola; volná škola, svobodná škola, otevřená škola, nezávislá škola, experimentální škola
- ALTERNATIVNÍ VZDĚLÁVÁNÍ (alternative schooling):

Je obecný termín označující takové školní vzdělávání, které je odlišné od vzdělávání nabízeného státem nebo jinými tradičními institucemi; alternativní školy jsou obvykle (nikoli nezbytně) spojeny s radikálními koncepcemi vzdělávání, jako je např. odmítání formálního kurikula či formálních metod výuky

ALTERNATIVNÍ DIDAKTIKA

- VZNIK KLASICKÝCH REFORMNÍCH ŠKOL

TYPY ALTERNATIVNÍCH ŠKOL

- Montessoriovská škola
- Daltonská škola
- Waldorfská škola
- Freinetovská škola
- Jenská škola
- Církevní školy
- České alternativy (Zdravá škola, Otevřená škola, ...)

MONTESORIOVSKÁ ŠKOLA

- Tento typ školy je nazván podle Marie Montessoriové (1879 – 1952); Italská lékařka (první žena v Itálii, která absolvovala studium medicíny), pedagožka (původně se věnovala dětem s mentálním postižením), průkopnice mírového hnutí a organizátorka boje za práva dětí a žen; založila v Římě „Dům dětí“ (Casa dei bambini), kde vytvořila originální edukační metodu v duchu výrazného pedocentrismu
- Senzitivní fáze: období, v nichž je dítě obzvláště citlivé pro vnímání a chápání určitých jevů vnější reality (pohyb. činnosti, řeč, morální cítění atd.) – úkolem výchovy je připravovat podněty a prostředky specifické pro tyto fáze
- Individualizaci vzdělávání umožňuje předem připravené prostředí (např. školka); zásadní roli hrají speciální pomůcky a činnosti z praktického života

MONTESORIOVSKÁ ŠKOLA

- Motto: „Pomoz mi, abych to mohl udělat sám“
- Dítě si do značné míry určuje tempo výuky
- M.M. si všimla, že děti se výborně učí vzájemně – je efektivní využít přirozených edukačních tendencí dětí – pak jsou tvořivější
- slučování dětí různého věku – odmítání striktního rozdělování podle ročníků; harmonické soužití; vzájemná spolupráce; vědomí sociální jednoty a solidarity; respekt
- kosmická výchova – povědomí o vzájemných vazbách člověka a přírodního prostředí; budování pocitu zodpovědnosti za důsledky vymožeností uměle vytvořené kultury civilizace
- 1929 AMI - Association Montessori Internationale
- V ČR – zejména mateřské školy

DALTONSKÁ ŠKOLA

- 1919 experimentální škola v Daltonu (USA Massachusetts)
- Helen Parkhurstová (1887 – 1973); spolupracovala s Montessoriovou; hlavní dílo: Education on the Dalton Plan

ústřední principy:

- **Svoboda žáka a jeho vlastní odpovědnost** – každý žák má vytvořen svůj vlastní program práce na jeden měsíc (zvláště pro každý předmět), v němž jsou vymezeny výsledky, jichž má v učení dosáhnout. Žák postupuje svým tempem a zodpovídá za úspěch svého učení
- **Zdůraznění spolupráce** a vytváření sociálního a demokratického vědomí u dětí
- Osobní zkušenost na základě samostatné činnosti žáka
- Vyvážené střídání mezi výukou v rámci celé třídy a skupinovou a individuální prací na úkolech, jejichž pořadí si žák určuje sám

DALTONSKÁ ŠKOLA

- „školy s uvolněnou třídní strukturou“
- USA, GB, Nizozemsko, ČR

kritika DŠ:

- nedostatečné opakování látky
- nesystematické získávání poznatků
- přílišné spoléhání na žákovu aktivitu

WALDORFSKÁ ŠKOLA

- Asi nejznámější typ
- Studdgart 1919 (v roce 1933 byly WS nacistickým režimem zakázány)
- Škola vznikla na popud továrníka Emila Moltse spolumajitele továrny na cigarety (Waldorf Astoria), požádal Rudolfa Steinera, aby vybudoval školu pro dělníky
- Zajímavý podnět nebo izolovaná alternativa?
- Zakladatel hnutí: Rudolf Steiner (1861 – 1925)
- Filozoficko-pedagogická soustava ANTROPOSOFIE
- V Německu soukromá škola označovaná freie Schule svobodná škola
- V ČR státem uznávané experimentální školy

WALDORFSKÁ ŠKOLA

- Nerespektují se obvyklá rozdělení předmětů do ročníků
- Učitel nezkouší, netrestá, neznámkuje
- Dbá se na vývojové fáze a z počátku nejsou děti zatěžovány abstraktním myšlením
- To znesnadňuje (ne-li) znemožňuje přechod na jiný typ škol
- Část odborné veřejnosti WŠ nekriticky obdivuje a část na ni nazírá skepticky
- Škola se pokládá za svobodnou – na druhé straně vnucuje žákům určitý styl výchovy, určité světonázorové principy (dogmatická výchova? Příznaky sektářství? „Okultní světonázorová výchova“)
- U nás kritika ze strany inspekce: učitelé nemohou obsáhnout odbornost všech předmětů – povrchní výuka

WALDORFSKÁ ŠKOLA

- Plně organizovaná WŠ je dvanáctiletou školou (1. stupeň 1. – 8. ročník; vyšší stupeň 9. – 12 ročník)
- Obsah vzdělávání je rozdělen do bloků (epoch), kde se žáci po určité době soustavně zabývají týmiž předměty
- Žáci nejsou hodnoceni známkami ale charakteristikami
- Důraz na: estetickou výchovu; náboženská výchova, křesťanská etika,
- Svobodní učitelé – nejsou vázáni osnovami – plánují výuku společně s žáky i rodiči
- Za vedení školy neodpovídá ředitel, ale celý učitelský sbor v těsné spolupráci se sdružením rodičů
- Důraz na společenství; spolupráce místo konkurence

WALDORFSKÁ ŠKOLA

- Antroposofie: více méně esoterická nauka odvozená od teosofie (hnutí esoterické spirituality spojené se jménem H. P. Blavatská, hodně rozšířené v 20. letech 20. století – označilo indického chlapce Krišnamurtu za inkarnaci Krista), víra v reinkarnaci ale i prvky křesťanství; směsice představ náboženských, okultních (např. alchimie, astrologie), historických ale také vědeckých
- Steiner byl ovlivněn Goethem
- Sisyfos – český klub skeptiků:
- <http://www.sysifos.cz/index.php?id=vypis&sec=1165077007>
- Steiner byl nesmírně produktivní (ovlivnil výtvarné umění, dramatické umění, euritmie – speciální rytmický tanec, medicína, pedagogika, založil vlastní křesťanskou společnost – vymyslel pro ní i obřady a liturgii, pokoušel se zasahovat i do matematiky a přírodních věd, ale tam se mu příliš nedařilo)

FREINETOVSKÁ ŠKOLA

- Francouzský učitel Célestin Freinet (1896 – 1966)
- Zejména Francie, Belgie a Nizozemí
- Pracovní škola; motto: „Z života – pro život – prací“

FREINETOVSKÁ ŠKOLA

- Francouzský učitel Célestin Freinet (1896 – 1966)
- Zejména Francie, Belgie a Nizozemí
- Pracovní škola; motto: „Z života – pro život – prací“
- Nutnost vybavit třídu různými pracovními koutky, ve kterých se žáci mohou jednotlivě nebo ve skupinách věnovat činnostem z oblasti přírodních věd a techniky, domácím pracím, umělecké tvorbě i jazykové komunikaci
- Byl vyvinut velký počet didaktických pracovních technik

FREINETOVSKÁ ŠKOLA

- Podle Freineta jsou nejdůležitější prvky školní práce:
- třída jako mnohostranně rozčleněný pracovní prostor pro získávání zkušeností
- Individuální týdenní pracovní plán žáka, projednaný na začátku týdne s učitelem
- „Pracovní knihovna“, obsahující informativní sešity, která podněcuje k dalším činnostem i k „bádání“, nyní včetně audiovizuálních materiálů
- Kartotéka, rozdělující základní učivo pomocí karet s testy a informacemi o úkolech a řešeních
- Akustické učební programy, zvláště pro jazykovou výuku
- školní tiskárna (např. pro účely školního časopisu aj.)
- Nástěnka pro zveřejňování kritik, pochval, přání a pracovních výsledků žáků

JENSKÁ ŠKOLA

- Peter Petersen (1884 – 1952)
- Jenský plán (Jenaplan) - označení koncepce
- koncepce integruje více prvků reformního školství
- Učební skupiny žáků přesahují ročník (např. jedna skupina sdružuje děti ve věku od 6 do 9 let)
- Rytmický týdenní pracovní plán skupiny: vyvážené střídání pedagogických situací (**rozhovor, hra, práce, slavnost**)
- „Školní obytný pokoj“, tj. místnost, na jejímž vytváření se podílejí děti
- Neuplatňuje se známkování a vysvědčení v tradiční formě
- Zejména Nizozemsko

CÍRKEVNÍ (KONFESNÍ) ŠKOLY

- Nestátní školy; zřizovatel je církev nebo náboženská skupina
- V Německu a Nizozemsku nejrozšířenější typ nestátních škol
- V EU jsou to zejména školy katolické a evangelické; v USA protestantské, katolické, židovské

ČR: po roce 1989; katolické, evangelické, židovské

- specifika: např. rozšíření kurikula (náboženství, latina, aj.); křesťanská etika;
- od církevních škol se obvykle očekává vysoká kvalita vzdělávání, proto jsou na ně často přihlašovány i děti bez vyznání

ALTERNATIVY Z HLEDISKA ORGANIZAČNÍCH FOREM VÝUKY

- Individuální vyučování
- Vzájemné vyučování
- Individualizované vyučování
- Kolektivní vyučování
- Projektová soustava
- Aj.

ALTERNATIVNÍ METODY A POSTUPY

- Projektová metoda
- Metoda diskuse
- Brainstorming
- Didaktická hra
- Inscenační metody
- Kritické myšlení
- Učení v životních situacích
- Televizní výuka
- Výuka podporovaná počítačem
- Hypnopedie

POUŽITÁ LITERATURA

PRŮCHA, J. *Alternativní školy a inovace ve vzdělávání (2. aktualizované vydání)*. Praha : Portál, 2004. ISBN 80-7178-977-1.

HEŘT, J. *Antroposofie waldorfské školství*. Praha : Sisyfos, 2006. dostupné na:

<http://www.sysifos.cz/index.php?id=vypis&sec=1165077007>

VYUČOVÁNÍ

Etapy vyučovacího procesu

- počáteční diagnóza
- projektování, plánování, stanovení cílů
- regulace učení (korigování plánu, reflexe)

VYUČOVACÍ JEDNOTKA

- Fáze výuky:
 - motivace (vhodný stimul – naladění žáků na výuku, nejlépe probuzení zájmu o učivo)
 - opakování (upevňování již naučeného učiva; nezbytné zejména, když probírané učivo navazuje na předchozí)
 - expozice (proces seznamování se s novým učivem – výklad, dialog, demonstrace jevů, zápis učiva, aj.)

VYUČOVACÍ JEDNOTKA

- Fáze výuky:
- -fixace (proces upevňování nově získaných vědomostí a dovedností prostřednictvím cvičení, opakování, testování, aby se předešlo zapomínání; uvádí se, že během 8 hodin zapomínáme až polovinu získaných poznatků)
- -diagnóza (reflexe popřípadě sebereflexe toho, co se žáci ve skutečnosti naučili; slouží také k hodnocení žáků)
- -aplikace (využití získaných vědomostí a dovedností pro samostatné řešení úkolů či v praktických činnostech)

VYUČOVACÍ JEDNOTKA

- Fáze výuky shrnutí:
 - motivace
 - opakování
 - expozice
 - fixace
 - diagnóza
 - aplikace

Výše uvedené pořadí jednotlivých fází výuky není nijak závazné a jednotlivé fáze se mohou i prolínat

VÝUKOVÉ (VYUČOVACÍ) METODY

- Klasifikace metod:
 - Metody z hlediska pramene poznání a typu poznatků – aspekt didaktický (slovní, názorně demonstrační a praktické metody)
 - Metody z hlediska aktivity a samostatnosti žáků – aspekt psychologický (sdělovací metody, metody samostatné práce, aj.)
 - Charakteristika metod z hlediska myšlenkových operací – aspekt logický (postup induktivní, deduktivní, srovnávací, aj.)
 - Varianty metod z hlediska fází výchovně vzdělávacího procesu – aspekt procesuální (metody motivační, expoziční, fixační, diagnostické, aplikační)
 - Varianty metod z hlediska výukových forem a prostředků – aspekt organizační (kombinace metod s výukovými formami a pomůckami)
 - Aktivizující metody (diskuse, situační metody, didaktické hry, aj.)

(Maňák 1996 In Skalková 2007)

SLOVNÍ METODY

Monologické metody:

- Vysvětlování: Postupný, účelný a výstižný výklad, ve kterém se učitel zaměřuje zejména na objasňování vztahů a zákonitostí.
- Přednáška: Přednáška je způsob předávání poznatků prostřednictvím jazykově a logicky skvěle připraveného a prezentovaného projevu. Obvykle má tři části – vyvolání zájmu (úvod); následuje samotný výklad a v závěru může v rámci přednášky dojít k rekapitulaci.
- Vyprávění: citově podbarvený způsob verbálního zprostředkování poznatků
- Instruktaž: teoretický (slovní nebo písemný) přenos poznatků, který předchází praktické činnosti

(Kalhous, Obst 2009 s. 317)

SLOVNÍ METODY

Dialogické metody (metody založené na přímé interakci učitele a žáků):

- Rozhovor: Jev se osvětluje prostřednictvím formy otázek a odpovědí (užívá se při seznámení s učivem, při upevňování vědomostí, při kontrole získaných vědomostí)
- Dialog: je to rozvinutější forma, než samotný rozhovor – dochází ke komunikaci učitele a žáka navzájem (předmět dialogu by měl být pro žáky zajímavý;
- Diskuse: vzájemná diskuse, do které jsou zapojeni (pokud možno) všichni členové skupiny.
- Brainstorming (burza nápadů): Podpora tvořivosti při hledání nových řešení problémů prostřednictvím spontánních nápadů, které jsou zapisovány a podněcují tak další myšlenky. Teprve po pauze se nápady analyzují a hledá se jejich racionální základ.

METODY NÁZORNÉ, DEMONSTRAČNÍ

- Metody demonstrační mají ve vyučování (zejména přírodních věd) obrovské uplatnění. Mohou sloužit k jasnému objasnění daného jevu či k zřetelné vizualizaci nějakého objektu.
- Žáci vedeni k jasnému názoru. Důraz na názorné, demonstrační vyučovací metody má tradici už u Jana Amose Komenského. Ačkoli současná vývojová psychologie poněkud koriguje nadšení z univerzálního prospěchu demonstračních a názorných metod, které díky realistické povaze objasňování jevů a vztahů mohou do jisté míry brzdit rozvoj abstraktního myšlení u dospívajících, nicméně zaujmají stále tyto metody ve vyučování nenahraditelné místo.
- Názornosti se dosahuje především prostřednictvím didaktických pomůcek, prostředků (viz Didaktické prostředky).

METODY PRAKTICKÝCH ČINNOSTÍ

- Ukazuje se, že velmi vhodný způsob, jak objasnit daný jev je, když se žákovi umožní, aby si názor vytvořil sám prostřednictvím samostatné (popř. skupinové) práce např. s danou pomůckou.
- Pomocí metody praktických činností získává žák velice efektivně příslušné vědomosti, ale také dovednosti.
- Mezi metody praktické činnosti můžeme zařadit například: laboratorní práce, ostatní praktické činnosti (pěstivelské, chovatelské, pohybové, výtvarné, zdravotnické, technické, kuchařské, aj.).
- Mezi nezastupitelné metody při přípravě žáků (učňů či studentů) na zaměstnání je **učení praxí**.

AKTIVIZAČNÍ VÝUKOVÉ METODY

- Samotná aktivizace žáků by však neměla být samoučelná, ale vždy podřízená výukovým cílům. Mezi aktivizační vyučovací metody můžeme (vedle některých výše uvedených – např. diskuse, dialog, aj.)

AKTIVIZAČNÍ VÝUKOVÉ METODY

- heuristické: Učební úlohy jsou zkonstruovány tak, aby představovaly rozpor – obtíž, což vyžaduje samostatné řešení spočívající v jednotlivých krocích, jimiž se žák (na základě již poznaného) dostává postupně k řešení problému (podle Bloomovy taxonomie se jedná o úroveň *aplikace*).
- výzkumné: Žáci hledají samostatně řešení daného problémového úkolu na základě praktických zkušeností a aplikací dříve získaných poznatků – posun v intelektuálních schopnostech žáků.
- hra: Správně didakticky připravená hra má velký didaktický význam zejména u dětí předškolního věku.
- situační: Problém se řeší zpravidla skupinově prostřednictvím výběru nejvhodnějšího z nabídnutých řešení. Konfrontují se názory, postoje, vědomosti a dovednosti aktérů

AKTIVIZAČNÍ VÝUKOVÉ METODY

- inscenační: využívají se prvky dramatické výchovy, jednotliví žáci rozhodují ve vybraných nebo přiřazených rolích
- televizní výuku: Didakticky korektně a obratně zpracovaný výukový pořad, může umožnit efektivní získávání poznatků.
- výuka podporovaná počítačem: Počítač, projektor a interaktivní tabule jsou dnes běžnými didaktickými pomůckami. Žáci se dnes učí jednak *prostřednictvím počítačů* ale i *práci s počítači*.

Už od šedesátých let se dokonce vytváří kybernetické koncepce vzdělávání (např. teorie programového vyučování), které mají zejména v oblasti výcviku stále slušné uplatnění (více viz. kapitola Didaktické prostředky)

UČENÍ Z TEXTU

- Jednou z povinností učitele je, aby naučil žáky, jak pracovat s učebnicí nebo obecně s psaným textem (celá řada využitelných textů pro výuku je dnes dostupná na internetu).
- Učitel by měl vézt žáky k čím dál větší samostatnosti při práci s učebnicí.
- Žáci si postupně osvojují schopnost porozumět obsahu učebnice (nejen textu, ale také obrázkům, mapám, schémátům, grafům a diagramům), učí se z textu, kriticky text hodnotí, vybírají z textu podstatné informace (provádějí konspektování popř. excerpování)
- konspektování: pořizování si výpisků z části dané knihy
- excerpování: pořizování si výpisků z celé knihy

DIDAKTICKÉ ZÁSADY

- J. A. Komenský, J. H. Pestalozzi, H. Spencer, aj.
- základní pravidla, která zajistí efektivnost výuky
- obecné požadavky, které společně s cíli určují charakter výuky
- zásady jsou formulovány z hlediska určité filozofie
- nebyl ještě vytvořen obecně platný systém zásad

DIDAKTICKÉ ZÁSADY

- **Zásada komplexního rozvoje osobnosti žáka**
- **Zásada vědeckosti**
- **Zásada individuálního přístupu k žákům**
- **Zásada spojení teorie s praxí**
- **Zásada uvědomělosti a aktivity**
- **Zásada názornosti**
- **Zásada postupnosti**
- **Zásada soustavnosti (systematičnosti) a přiměřenosti**

DIDAKTICKÉ ZÁSADY

- **Zásada trvalosti**
- **Zásada emocionálnosti**
- **Zásada zpětné vazby**

DIDAKTICKÉ ZÁSADY – J.A. KOMENSKÝ

- **Učitel necht' neučí, kolik sám může učit, nýbrž kolik může žák pochopiti**
- **Vždy postupně nikdy krokem**
- **Vše vlastními smysly, vždy a rozmanitě**
- **Všemu se vyučuje a učí příklady, ukázkami a cvičeními**
- **Necht' se vyučuje a učí: Nečetným před četným. Krátkým před obširným. Jednoduchým před složenými. Obecným před zvláštními. Blízkým před odlehlejšími**

JINÉ DIDAKTICKÉ ZÁSADY

- Princip soustředění na klíčové pojmy (to je požadavek, aby se zajistilo, že výuka bude zaměřena na několik klíčových pojmů a generalizací a ne na memorování izolovaných fakt)
- Princip kulturního kontextu (zajišťuje respektování důstojnosti obou pohlaví i odlišných kultur)
- Princip předchozích znalostí (zajišťuje vhodnou reflexi dosavadních znalostí žáků, na kterých je třeba stavět nebo je vhodně rekonstruovat)
- Princip rozmanitosti (zajišťuje přizpůsobení výuky různým učebním stylům, potřebám a preferencím žáků)

(Pasch 1998 In Průcha 2000)

TABULKA 3 - obtížnost některých vyučovacích předmětů 2. stupně ZŠ

**HYGIENA
VYUČOVÁNÍ**

vzdělávací obor - vyučovací předmět	obtížný		středně obtížný		lehký	
	*	+	+	+		
český jazyk	*	*	+			
český jazyk - literatura		+	*	+		
cizí jazyk	*	*	+			
matematika - aritmetika, algebra		*	+			
matematika - geometrie		+	*	+		
informační a komunikační technologie		+	*	+		
fyzika, chemie, přírodopis, zeměpis		+	*	+		
dějepis		+	*	+		
hudební, výtvarná, pracovní výchova				+	*	*
rodinná, občanská výchova				+	*	*
tělesná výchova				+	*	*

* přednostní zařazení + možné zařazení

TABULKA 1 - výkonnost člověka pod vlivem denních a týdenních biorytmů

vyučovací hodina		1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.
běžný začátek		8.00	8.55	10.00	10.55	11.50	12.45	13.40	14.35	15.30	16.25
běžný konec		8.45	9.40	10.45	11.40	12.35	13.30	14.25	15.20	16.15	17.10
den v týdnu	stupeň výkon.	2	1	1	2	3	4	4	4	4	3
Po	4	3.0	2.5	2.5	3.0	3.5	4.0	4.0	4.0	4.0	3.5
Út	1	1.5	1.0	1.0	1.5	2.0	2.5	2.5	2.5	2.5	2.0
St	2	2.0	1.5	1.5	2.0	2.5	3.0	3.0	3.0	3.0	2.5
Čt	3	2.5	2.0	2.0	2.5	3.0	3.5	3.5	3.5	3.5	3.0
Pá	4	3.0	2.5	2.5	3.0	3.5	4.0	4.0	4.0	4.0	3.5

DIDAKTICKÉ PROSTŘEDKY - POMŮCKY

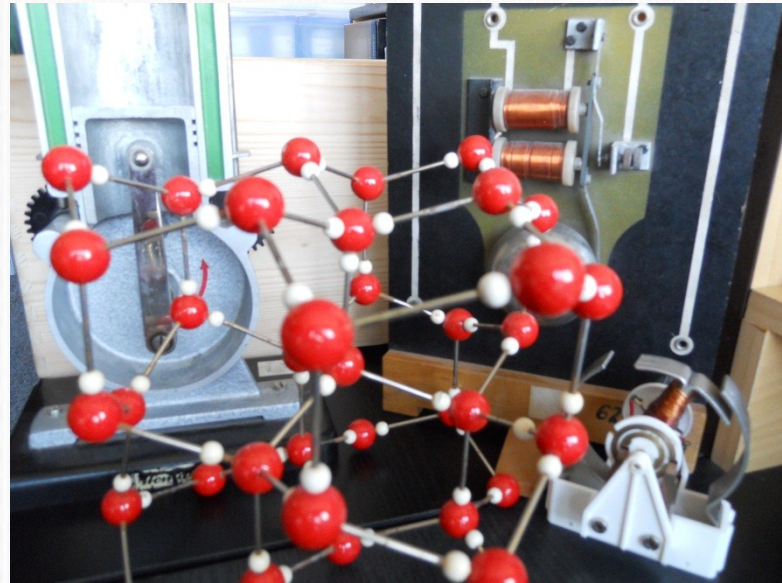
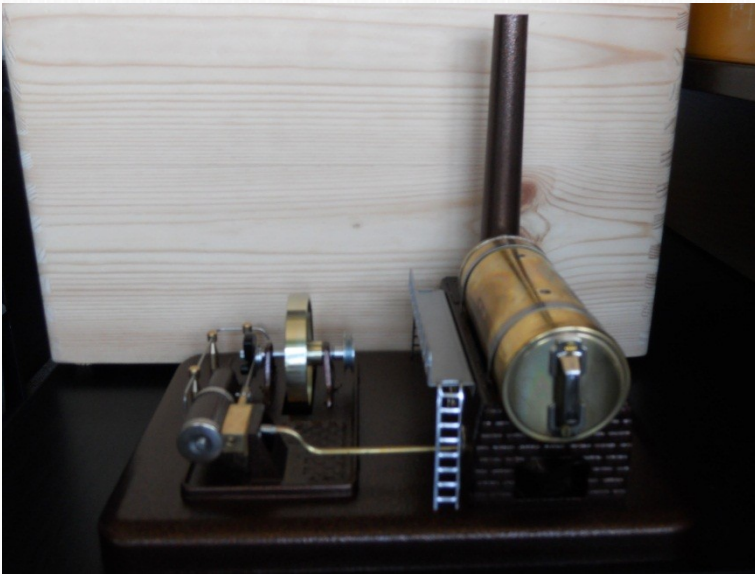
Originální předměty

- přírodniny (nerosty, sloučeniny, preparovaní živočichové, aj.)
- výrobky (měřicí přístroje, umělecká díla, historické artefakty, součástky, aj.)

DIDAKTICKÉ PROSTŘEDKY - POMŮCKY

- Znázornění předmětů a skutečnosti
 - Modely
 - Znázornění jevů

DIDAKTICKÉ PROSTŘEDKY - POMŮCKY

Textové pomůcky

- učebnice
- pracovní materiály (sbírky úloh, pracovní sešity, pracovní listy, návody k obsluze, tabulky, atlasy)
- další literatura (encyklopedie, literatura faktu, odborné a populární časopisy, apod.)

Naučné a výukové filmy

- TV, PC, VHS

Žákovské pomůcky

- žákovské experimentální a měřící soustavy
- pomůcky na tělesnou výchovu
- psací a rýsovací pomůcky, kalkulačky, pomůcky na výtvarnou výchovu, apod.
- pomůcky vyrobené žáky (např. postery, prezentace, přístroje – např. elektromotor)

PŘÍPRAVA NA VYUČOVÁNÍ

- Placená příprava
- Naprostá většina učitelů (alespoň v počátcích profesní dráhy) nenechává přípravu pouze na paměti
- Nikde není předepsaná forma přípravy

PŘÍPRAVA NA VYUČOVÁNÍ

Typy příprav na vyučování (podle Kalhous, Obst 2009)

- první typ: blesková příprava (Co?, Jak?; Obsah, Neformulují se cíle – předpokládá se, že jsou v učebnici – příprava podle učebnice)
- druhý typ: Co už bylo? Čeho chci dosáhnout? Jak a čím toho dosáhnout? Jaké bude mít tato hodina důsledky?

PŘÍPRAVA NA VYUČOVÁNÍ

třetí typ (nejnáročnější):

- cíle
- prostředky
- zvláštní didaktická hlediska (prekoncepty, ind., aj.)
- výchovné využití vyučování
- organizace podmínek výuky
- časový projekt výuky

PŘÍPRAVA PREZENTACE

- Raport-úvod
- Osnova
- Jen body – text umíme nazpaměť
- Využít všech možností názornosti (vedoucích k výukovému cíli)
- Zpětná vazba
- Závěr (shrnutí, opakování, procvičování)

LITERATURA

- CHRÁSKA, M. *Didaktické testy*. Brno : Paido, 1999. ISBN 80-85931-68-0.
- KALHOUS, Z., OBST, O. a kol. *Školní didaktika*. Praha : Portál, 2002. ISBN 80-7178-253-X.
- PRŮCHA, J.; WALTEROVÁ, E.; MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. Praha : Portál, 2003. ISBN 80-7178-772-8.
- SKALKOVÁ, J. *Obecná didaktika*. Praha : Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1821-7.

